

Demokratik Olmayan Yönetimlerde Ekonomik ve Toplumsal Yansımalar

Economic and Social Reflections in Non-Democratic Managements

ÖZET

Demokrasi, ihtiva ettiği gerçeklikler bağlamında genel geçer bir kavram olmaktan çok öte, kişi ve bağlamında toplumların bir ve beraber olabilmelerinin çekirdeğidir denilebilir. Demokrasi, doğuştan gelen kazanımların, yönetim tarafından sağlamanın yapıldığı tartışmasız gerçekliklerdir. Eşitlik, özgürlük, adalet ve seçme/seçilme hakkının bir bütün olarak ele alındığı kavramın adıdır. Bu değerler bir bütün olarak her ne kadar bazı toplumlarda demokrasi söylemiyle dile getirilmese bile, eylemsel yönden toplumsal etkileşimleri adına demokrasi temel değerlerinin yansıtılması olarak kabul görür. Demokrasi değerlerinin tezahürü, bireylerin ötekileştirilmeyerek eşitçe davranıldığı, kişi ve bağlamında toplumun özgür olduğunu hissettiği, adalet duygusuyla korunduğu, fikri ve eylemsel anlamda da seçme/seçilme hakkını kullanabildiği gerçeğinin adıdır. Bu durum demokrasinin varlığını gösterirken, demokratik olmayan durumlar adına da antidemokratik uygulamalar olarak kendisini hissettirir ve sonuçları itibarıyla de toplumsal hezeyanları beraberinde getirir.

Antidemokratik uygulamalarda; demokrasi temel değerlerinin, özellikle devlet yönetimindeki yaptırma sahip kişi ve makamların, şahsi menfaatleri veya yasal olmayan uygulamalarının yine demokrasi adı altında uygulanmaya konulması işlemidir. Bu yönüyle demokrasi dinamik bir yapıya sahiptir ve uygunsuz eylemlere de bir kılıf gibidir. Bu bağlamda toplumsal yansımaları da kaçınılmaz felaketleri beraberinde getirir.

Anahtar Kelimeler : Demokrasi, Anti-Demokrasi, Ekonomi, Toplum, Yönetim

ABSTRACT

It can be said that democracy is far from being just a general concept in the context of the realities it contains, in fact, it is the core of the ability of individuals and societies being together in their own context. Democracy is the sum of the indisputable realities in which the innate gains of people are conserved by the administration. It is the name of the concept in which equality, freedom, justice and the right to vote / to be elected are considered as a whole. Although these values as a whole are not expressed with the discourse of democracy in some societies, their social interactions on an operational basis are accepted as the reflection of the basic values of democracy. The manifestation of the values of democracy is the name of the reality in which individuals are treated equally without being marginalized, the society feels free in its person and context, is protected by a sense of justice, and can exercise the right to vote/be elected in the intellectual and operational sense. While this shows the existence of democracy, it also makes itself felt as anti-democratic practices on behalf of non-democratic situations and brings social delusions with it as a result.

In antidemocratic practices; It is the process of putting into practice the basic values of democracy, especially for the personal interests or illegal practices of the people and authorities in the state administration, again under the name of democracy. In this respect, democracy has a dynamic structure and is like a cover for inappropriate actions. In this context, its social reflections also bring inevitable disasters

Keywords: Democracy, Non-Democracy, Economy, Society, Governance

GİRİŞ

İnsanın doğumuyla beraber karşılaştığı ilk gerçeklik içine girdiği toplumsal yapıdır. Bu yönüyle toplum olabilmelerin de zorunlulukları vardır. Bu zorunlulukların ahlaki veya cebri yaptırımları da vardır ki toplumsal yapı içerisinde bir yaşam sürdürülebilir. Kişinin yaratılışında olan yapısal özellikleri, ancak etkileşime girdiği toplumsal yapıyla açığa çıkabilir. Kin ve nefret duygusu da, sevgi ve saygı anlayışı da, kıskançlık ve mücadeleci yapısı da ancak bir toplum içerisinde kendisini gösterir. Zorunlu bu birliktelikte kişisel bağlamda farklılıkların olması olağandır. Farklılıkların birlikteliğinden doğan toplumsal yapının uyumlu bir sürdürülebilirliğinin esası ise aynı kurallar etrafındaki birliktelikle mümkündür.

“Farklı görüş ve ihtiyaçların ve çelişen çıkarların alanını oluşturan ve göreceli bir öze sahip olan sivil toplum, teorik anlamda demokrasiye tam karşılık gelmese bile pratikte ideal anlamda bir sivil toplumun varlığı demokrasiyle yakından bağlantılıdır” (Aslan, 2010: 358). “Çünkü demokrasi, bireyin sosyal yaşamda vücut

Fatih Becer ¹

How to Cite This Article

Becer, F. (2023).
“Demokratik Olmayan
Yönetimlerde Ekonomik ve
Toplumsal Yansımalar”,
International Social Mentality
and Researcher Thinkers
Journal, (Issn:2630-631X)
9(67): 2733-2739. DOI:
<http://dx.doi.org/10.29228/smryj.67756>

Arrival: 18 November 2022
Published: 31 January 2023

Social Mentality And
Researcher Thinkers is
licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı, Türkiye

bulduğu bir toplumsal yapıda ortaya çıkabilir. Belki bireyin olduğu her yerde demokrasi olmak zorunda değildir, ama demokrasinin olduğu yerde birey gereklidir” (Uluç, 2012: 1).

Demokrasi ihtiva ettiği değerler bağlamında toplumla birebirde ilişki içerisindedir. Demokrasi temel değerlerinin merkezinde insan ve bağlamında toplum vardır. Bu bağlamda bilinen her rejim ve anlayıştan daha fazla toplum, demokrasi ve değerlerinin varlığından veya yokluğundan etkilenir. Demokrasinin işletilmesinin sonuçları da doğrudan toplumun sosyo ekonomik yapısını, kültürel gereksinimlerinin yerine getirilmesini ve bağlamında adalet anlayışıyla gelen kalkınmayı netice verir.

Demokrasi kavramının dinamik yapısının olumsuz yönleri de yok değildir. Yönetim erki tarafından rahatlıkla kendi menfaatleri, söylemleri ve algılarına da hizmet edebilmektedir. Gücü elinde tutan yönetim erki, kendisine karışıldığı veya yasal her müdahaleyi demokrasiye vurulmuş bir darbe olarak değerlendirebilir. Kuvvetler ayrılığı dediğimiz ve birbirinden bağımsız hareket etmesi gerekli yasama, yürütme ve yargı erkleri de bu bağlamda hayati öneme haizken, gücü elinde bulunduran ve bu durumu yaptırım olarak değerlendiren siyasi yönetimler tarafından da demokrasi adı altında baskıya maruz bırakılabilirler. O zaman şunu demek mümkündür; Yasal gibi gözüken ve fakat şahsi menfaatleri veya ideolojilerine hizmet etmek adına yapılan bu türden olumsuz ve uygunsuz müdahalelerin neticeleri nerede ve nasıl hissedilir. Bu çalışmada demokrasiye yapılan müdahale süreçleri ile demokrasinin anti demokratik yönelim almasıyla ortaya çıkan toplumsal sonuçlar tartışılacaktır.

DEMOKRASİ VE DEĞERLERİNE BAKIŞ

Genel bir ifade olarak demokrasi, “Halkın kendi kendisini yönetmesi” olarak tanımlansa da, bu yönetmede esas gerçeklik özgür, eşit ve genel bir adalet anlayışı merkezli iradenin ortaya çıkartılması sürecidir. Demokrasilerde esas olan halkın iradesidir ki diğer yönetim usullerinden ayıran temel özelliği de budur. Bu bağlamda demokrasiyi halkın yönetici ve egemen güç olduğu anlayış olarak ifade edebiliriz.

Sartori demokrasiyi semantik bağlamda değerlendirir. Demokrasi kavramının dinamik yapısının varlığı da bu kelimenin etimolojik farklılığıyla ilgilidir. Şöyle ki;

Kıta Avrupa aydınlanmacı geleneğine sahip İtalya, Almanya ve Fransa’ da halk kavramı organik bir tekelliği düşündürürken, Kıta Avrupa’ sından farklı olarak bireycilik kültürünün gelişmiş olduğu Anglo-Sakson kültürde halk tabiri, bireyciliğinde etkisiyle, tek tek ve farklı bireylerden müteşekkil çoğul bir varlığa işaret etmektedir (Sartori, 2011: 41).

Kısacası demokrasi kavramsal olarak her dilde aynı gibi görünse bile anlamsal olarak bulunulan yerin kültürel ve sosyolojik yapısına göre farklılık göstermektedir. Demokrasi kavramının dinamizmi de etimolojisinin bir sonucu gibi gözükmektedir.

Demokrasi kavramının dinamik yapısı, zamanla değişimlere ayak uydurma eğilimi adına onu zengin kılarken, değişik isimlerle türetilen kavramlarının bir sonucu olarak da farklı anlamlandırma ve aynı zamanda yönetim erkinin menfaatlerine hizmet etmelerine sebebiyet verdiği bir gerçekliktir. Kavramsal anlamda ilk olarak Yunan devletinde görülen demokrasi tanımı, dönemi itibariyle eşitliği, özgürlüğü ve adaleti tesis edemediği düşüncesiyle itibar gören bir anlayış olarak görülmez. Aktaş (2015:88) bu durumu özetle; Platon, tiranlığa sebebiyet veren anlayışın sebebinin demokrasi olduğunu ve devletin içerisindeki en büyük hastalıklı durumun varlığının bu gerçeklik olduğunu ifade ederken, Aristo ise demokrasiyi anayasaya uygun bulmadığını ifade etmektedir. Demokrasiyi gerçekler adına bir sapma olarak değerlendiren Aristo’ nun söylemlerine karşılık Kant ise, demokrasiden despotizmin bir sonucu olarak bahseder. 18.yy ın son çeyreğinde, Kant’ ın bu ifadelerinin yerini olumlayan ilk fikrîsel açılım ise Alexis Tocqueville’ nin 1830’ lu yıllarda Amerika’ da demokrasiye getirdiği tanımlarla yönünün değiştiği gerçeğidir.

Fransız bir düşünür olan Tocqueville’ nin anlayışında demokrasi, kavramsal gelişiminin yanında muhteşemiyatı bağlamında da özünü bulmaya başlayan bir yapı taşı gibidir. Demokrasi kavramının geçmişinden gelen yanlış anlayışlardan sıyrılması gerektiğini ve etik ahlaki gerçekliklerin hayata geçirilmesi gerektiğini savunur. Bu durumu Özçelik (2021: 335) özetle; İnsanların eşitlik anlayışı doğrudan gelen bir kazanım olmakla beraber, toplumun her kademesinde de eşit ve söz sahibi bir toplumsal sözleşmenin oruması altındadır. Bu yönüyle eşitlik özgürlüğün bile bir adım önünde değerlendirilmelidir. Basın yoluyla demokrasi kavramına analizler getiren Tocqueville, demokrasinin vazgeçilmezleri içerisinde gördüğü ifade özgürlüğünü, iktidarı ve yargıyı sınırlandırması ve çoğunluğun dışında azımsanamayacak ve görmezden gelinemeyecek bir çoğulculuğunda farkına varılması gerektiğini önemle vurgular. Bu tanımlar bize demokrasinin ihtiva ettiği gerçekliklerin bir yansımasını göstermesi açısından önemlidir. Demokrasiyi kişilerin seçimlerine rehberlik etmesi ve kişilerin tercihlerinin değerlendirilmesine ve yorumlanmasına rehberlik eden kavramlar olarak ele alınan açıklamalar

da; “İnsan haklarına saygı, eşitlik, özgürlük, katılma, uzlaşma, serbest tartışma, açıklık, hoşgörü, çoğulculuk, farklılaşma, hukuk devleti, sosyal devlet, şiddetten kaçınma, eleştirel düşünme ve ifade etme özgürlüğü” (Kışlalı, 1994; Erdoğan, 1997b; Tanilli, 1995 akt, Gökçe, 2014: 130) olarak kabul edilebilir.

Eşitlik kelimesi dilde pelesenk haline gelen ve tekdüze bir tanım gibi gözükmekle birlikte, çeriğinin bütün bir hayatı kapsayan etkinlikte olduğuna şüphe yoktur. Eşitlik kavramının özelinde İnsan Hakları Beyannamelerinde geçen kavramsal gerçekliği Baltacı tarafından özetle (1993: 200-201); dünyada genel kabul görmüş İnsan Hakları Beyannamesinin özellikle 6. Maddesine göre bütün vatandaşların dil, din, ırk, mezhep v.b. hiçbir fark gözetmeksizin eşit haklara sahip olduğu, yine 1795 İnsan Hakları Beyannamesinin eşitlikle ilgili bir değerlendirmenin de haksızlıklara karşı devrimci madde niteliğine haiz olan, eşitliğin ister bir cezalandırma veya ister koruma amaçlı olsun yasaların herkes adına eşit hükümler içerdiğini ve doğumun bir neticesinin asla iktidara sebep kalıtımsal bir sonuç olamayacağı ve bunun kabul edilebilir olamayacağı belirtilmiştir. Buradaki maddelerden anlaşılının, eşitsizlik adına her ne varsa ortadan kaldırılmak istendiği gerçeğidir.

Demokrasi kavramı modern dünyada siyasi bir kavram gibi algılanmaktadır. Oysa ki demokrasi bir yaşam biçimi, yaşamsal standartların vazgeçilmezi olan değerler bütünüdür. Bu değerleri yaşayabilmekte ancak kişilerin özgür olabilmesiyle mümkündür. F. Almanya Anayasa Mahkemesinin “Özgürlükçü demokratik düzen, her türlü zorlama ve keyfîlik yolunun kapalı olduğu, halkın çoğunluğun iradesine göre kendi kaderini tayin etmesine ve eşitlik esasına dayanan bir hukuk düzenidir” (Gören, 2021: 235) şeklindeki kararı ve beyanatı, demokrasinin özgürlük, eşitlik ve adalet anlayışının vazgeçilmezliğinin önemini vurgulamak adına çok önemlidir.

Demokrasi değerlerinin vazgeçilmezliği aynı zamanda anayasa hükümlerinde de kendini gösterir. Anayasal demokratik düzen;

- ✓ Seçimlerde siyasi iradenin oluşumuna ve şekillenmesine doğrudan doğruya serbest ve eşit katılım
- ✓ Siyasal yöneticilerin özgürce onaylanması
- ✓ Azınlığın birgün çoğunluk olma konusunda eşit şansa sahip olması
- ✓ Serbest ve açık bir siyasi sürecin garanti edilmesi

İle oluşur (Gören, 2021: 236). Burada bir yönüyle kuvvetler ayrılığından da bahsedilebilir. Şöyle ki; Demokrasilerde kuvvetler ayrılığı bireysel ve bağlamında toplumların temel haklarının oluşması ve korunması adına zorunludur. “Erkler ayrımı olmadan devletin hukuka bağlılığından, devletin hukuka bağlılığı olmadan da güvence altına alınmış özgürlükten söz edilemez” (Gören, 2021: 236).

Adalet denildiğinde akla gelen ilk olgu, herkese eşit olarak davranılması gerçeğidir. Fakat bu anlayış eksiktir. Bulunulan fiziksel, ruhsal ve sosyo ekonomik gerçeklikler de göz önünde bulundurularak eşitlik gerçeği değerlendirilmelidir. Hatta mesleki tavırlar ve eylemlerde eşitlik kavramı içerisinde ayrı ayrı değerlendirmeyi zorunlu kılar. Bu durumu özetle Urhan (2016: 104-105); Platon ve Aristoteles’ in eserlerine bakıldığında adalet mesleki zorunluluklar üzerinden değerlendirilmiştir. Asker cesaretli olmalı, üretimde esas ölçü üzerinde değerlendirilmeli ve yöneticilerde bilge olmalıdır. Fakat hepsinin nirengi noktasındaki erdem adalet olmalıdır. Eğer yönetimin merkezinde servet esas unsur ise yönettikleri rejim oligarşi, özgürlük merkezli bir yönetim anlayışı var ise de demokrasi anlayışlı bir yönetim söz konusudur. Demokrasi merkezinde söz sahibi olmuş Grek filozoflarının adalet anlayışında da eşitlere eşit, eşit olmayanlara da eşit olmayan bir anlayışla davranılması gerektiği gibi bir fikir birliği hakimdir. Kısacası adaletli olmanın veya adaletle hükmetmenin adı, kişinin layık olduğunu görmesi veya elde etmesi şeklinde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda 18.yy filozofları özellikle siyaset ve hukuk alanında ağırlıklı olarak etik ve ahlaki kural olarak adaleti merkeze almışlardır. Nasıl ki ahlak denildiğinde kişinin kendi yapısallığı ve toplum içerisinde yaşamanın bir zarureti olarak davranışlarını ve bağlamında yasaklarla sınırlarını kendisi tarafından çizdiği görülürken, hukuk denildiği zamanda kişinin düşüncelerinin dışı vurumu olan ve toplumsal bir zorunluluk halini alan hukuksal ve siyasi bir toplum sözleşmesinin uygulama alanı ve zorunlulukları oluşur. Bu bağlamda kişiden toplumsal yapıya uzanan otonom bir gerçeklikten heteronom bir sonuca uzanan değerler bütününden bahsetmek mümkündür.

ANTİDEMOKRATİK UYGULAMALAR

İçerdiği değerler bağlamında demokrasi değerlerinin dışındaki her eylem ve demokrasi adı altında demokratik olmayan, şahsi menfaatler ve kazanımlar adına da demokrasi değerlerinin dinamizminden kaynaklı menfaat

devşirmelerinin hepsi antidemokratik eylemlerdir ve bağlamında da despotizme, tiranlığa ve baskıyla yönetime kadar giden bir zorbalığı netice verir.

Demokrasi ve değerlerinin askıya alındığını gösteren bazı refleksler ve eylemler vardır ki, demokrasi adı altında eritilir. Kendisine resmi söylemlerde ve ideolojik anlayışına uygun ifade ve eylemlerine kutsallık atfeder. Keskin çizgilerle sınırlar ve bir anominin neticesiymiş gibi hayata uyarlar. Zamansal bir tecrübenin değil de mecburi bir durumun sonucu gibi, demokrasi ve değerlerinin askıya alınması adına eylemlerine yön verir. Dolayısıyla kendisini korumaya alan ve fakat sistematik bir çabanın ürünü olan bu eylemlerin antidemokratik bir anlayışa sürüklenmesi de, demokrasinin işletildiği gerçeğinde saklı antidemokratik uygulamalara zemin hazırlayan bir sistematik süreç olduğu izlenimini vermektedir. Kısacası meşruiyet içerisinde bir koruma mekanizması doğar ki, antidemokratik bir süreç de işletilmeye başlanmış olur (Aktaş H. E., 2016: 219).

Demokrasi mahiyeti itibarıyla zulmeden yöneticilerden ve menfaat odaklı otokrat yönetimlerden korunma adına yardımcı bir sistemdir. Kötü yönetimlerin hepsinin nirengi noktasında da otokrat bir yöneticilik anlayışı olduğu görülür. Bunların kendileri doğuştan kazanımlı ve donanımlı olduklarına inandırılmış, çıkarıcılığı ve milliyetçilik anlayışıyla bir ideolojinin varlığını sindirmiş, yetkilerini de bu bağlamda şiddet ve zor kullanma şekliyle kullanabilen kişilikler olduğu görülür (Demir, 2013: 78).

Tarihi süreç devri daimi içerisinde antidemokratik uygulamaları seçen yönetimler ve yöneticilerde yükselme de yine demokrasi yapısı içerisinde gerçekleşmiş ve başarılmıştır. Demokrasilerde de insan merkezli bir iradenin varlığının kaçınılmaz olması, antidemokratik eğilimler adına da dinamik yapısı gereği demokrasi içerisinde eritilebilen bir gerçekliği açığa çıkartabilmektedir. İnsan iradesini merkezine alan demokrasiler için bu kaçınılmaz bir olgudur. Bu bağlamda topluluklar duygusal bağlamda tetiklenebilmekte ve düşmanlığın da yine demokrasilerde olduğu anlaşılmaktadır. Kısacası antidemokratik uygulamalar olarak değerlendirilen monarşik, oligarşik veya başkaca rejimlerin değil, birebirde demokrasi anlayışının içerisinden çıktığı görülmektedir. Başlangıçta demokrasi değerlerinin işletildiği ve önem verildiği, hatta her hamlede nirengi noktası olarak demokrasi ve değerlerinin alındığı görülürken, sonrasında antidemokratik eğilimlere girildiği ve bir bağlamda demokrasinin bir sıçrama tahtası olarak kullanıldığı görülmektedir. (Akça, 2021: 3-15).

Antidemokratik uygulamaları kısaca; Halkın gücünün elinden alınması veya otoritesinin yönetim süreci içerisinde işletilemez hale getirilmesi, yönetim erkinin halkın hakimiyetine saygı duyulmayan ve çoğu zamanda yasal boşluklardan veya demokrasi gerçeğinin dinamik yapısından kaynaklı anlam devşirmesiyle demokrasi değerlerinden uzaklaşılması olarak ifade edebilmek mümkündür. Bir yönüyle antidemokrasiyi;

Vatandaşlarının çoğunluğunun isteklerini takip ederek bir ülkenin kararlarına liderlik etmenin en adil yolu olarak demokrasiyi reddeden eylemlerle temsil edilir. Antidemokratik pozisyonlar ve eylemleri genellikle demokrasinin belirli sorunları çözemediğini düşünen siyasi ve sosyal guruplar tarafından yürütülür. Daha sonra bunlar, çoğunluk tarafından halihazırda tesis edilmiş ve kabul edilmiş olana çeşitli olumsuz uygulamaları dayatır. Çoğu durumda, bu eylemler açık bir şekilde sunulmaz, bunun yerine nüfus ve yasalar incelikle manipüle edilir ve yerleşik düzenlerden kopmayı başarır (Ward, 2021)

şeklinde ifade etmek mümkündür.

Antidemokratik uygulamalardan bazılarını şu şekilde özetlemek mümkündür; Her şeyden önce medyanın ve bu bağlamda halkla olan iletişimin kesilmesi veya manipüle edecek şekilde yönlendirilmesi. Kısacası antidemokratik uygulamalardan halkın haberdar olmaması çok önemlidir. Bu gerçeklik, hukuksuz uygulamalara kapıyı aralayan esas unsurdur denilse yanlış olmaz. Demokrasi adı altında antidemokratik her eylemin sorun teşkil etmeden halk tarafından sindirilebilmesi, ancak bilinmezliğiyle veya yanlış aksedilmesiyle mümkündür.

Liyakatin yok edilerek kayırmaların başrol oynadığı, kamu veya özel çalışma sahalarının sadece gücü elinde tutan siyasi yöneticilerin alanlarıyla sınırlı kaldığı bir durumda antidemokratik uygulamalarda çok sık karşılaşılan gerçeklerdendir.

Aynı şekilde bir diğer antidemokratik uygulamada; yine gücü elinde tutan kişi ve kurumların, bu gücü siyasi menfaat devşirmeleri adına veya ideolojilerini gerçekleştirmek yönüyle hareket ettikleri gerçeğinde saklıdır. Kısacası, buldukları makamı görevinin gerektirdiği bağlamda devleti ve halkının değil de, kendi yaşantısı adına yasaları ve yetkilerini kullanma gerçeğinin yansıması niteliğinde bir uygulamadır.

Bir diğ er antidemokratik uygulama ise özellikle adli ve güvenlik güçlerine olan baskılayıcı eylemlerdir. Yasaların icrasına engel teşkil edecek şekilde baskılayıcı ve caydırıcılığı sağlayarak gücünü revize etme şeklinde değerlendiren siyasi erkin bu yöntemi de antidemokratik ve hukuksuzdur. Müteselsilen birçok kurumu ve bağlamında da halkın kendisini ve geleceğini menfi manada etkileyen esaslı bir antidemokratik uygulamadır. Sonuç itibariyle antidemokratik uygulamalar, halkın gücüne, otoritesine ve bağımsızlığına duyulmayan saygının sonucudur. Anayasanın ve kuvvetler ayrılığının hiç e sayılması ve buldukları makamlarda siyasi, ideolojik veya maddi menfaat devşirmelerinin merkezinde, yine demokrasi adı altında antidemokratik uygulamaların yattığı gözlemlenmektedir.

YÖNETSEL ANTİDEMOKRATİK UYGULAMALARIN TOPLUMSAL YANSIMALARI

Burada yönetsel uygulamalardan maksat, özellikle gücü elinde tutan siyasal yönetimin tavrı olarak değerlendirilmelidir. Bu durum alınan kararlar ve uygulamaların kapsayıcı rolünü göstermesi açısından önemlidir. Demokrasi ve değerleri adına merkezde insan ve toplum vardır. Toplumsal birliktelikteki uyum ancak bu değerlerin uygulanabilmesiyle mümkünken, bu uygulanabilirliğin esası da konulmuş kanunlardır. İşte burada kanun yapıcı konumundaki siyasal yönetimin amacından şaşması, toplumların ve bağlamında ülkenin bekası adına nirengi noktasıdır.

Örnekleriyle anlatılmaya çalışılan antidemokratik uygulamaların topluma bakan yönleri nelerdir? Demokrasilerde etik değerler dediğimiz normlar neler ise, antidemokratik uygulamaların karşılığı da tam anlamıyla bu gerçekliğin zıddı şeklindedir. Adalet, eşitlik, özgürlük, çoğunluk/çoğulculuk gibi değerlerin yok olduğu ortamlarda toplumsal yapı nereye evriliyorsa, demokrasinin işletilmediği yapılarda gelecek nokta aynıdır. Kısacası antidemokratik uygulamaların toplumsal yansımalarını da, her bir demokrasi değerlerinin karşılığıyla ayrı ayrı incelenmeye ihtiyaç duyurur.

Adalet gerçeği antidemokratik yapılarda askıdadır. Fakat demokrasi işletiliyor gibi davranılarak adalet sisteminin işletildiği izlenimini vermek de zor değildir. Çünkü demokrasi dinamik bir yapıya sahiptir. Adalet neden göz ardı edilir ve sonuçları neleri beraberinde getirir?

Yunan düşüncesinde adaletin önemi, adaletsizlik olgusuyla ölçülmeye çalışılmıştır. Adaletin yoksunluğu ve neticeleri bağlamında adaletin önemi vurgulanmıştır. Özellikle adalet tek başına alınmamış, hukuk ve ahlak kavramlarıyla bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Toplum birebirde bağlayan yönüyle de Aristoteles' te hukuk ve adaletin tanımı; devletin asli ve nihai amacı, devlet yönetiminde egemen unsur ve aynı zamanda da devletin temeli olarak değerlendirilmiştir ki bu yönüyle de iyilik sevgisi olarak ifade edilmiştir (Güriz, 1994: 13). Adaletin yoksunluğu bu yönüyle işleyen ana çarkın kırılması demektir ki bütün kurumları işleyemez hale getirir. Aristo' nun adaleti, hukuk ve ahlak kavramlarıyla beraber ve iyilik sevgisi olarak boşuna kullanmadığı anlaşılmaktadır. Adaletsizlikle beraber, kişiler kendi adaletini tesis etmeye başlayarak çeteleşmelere ve güce göre de güçsüzün dayanağının kalmadığı bir realiteye doğru yol alınması olağan hale gelmektedir. Güçsüzün haksız olduğu, ötekileştirildiği, yaşama hakkının tanınmadığı, hatta kendisini ifade etme hakkı dahi tanınmadığı bir yokluğu netice verecektir. Bu neticeler sadece kişi ve bağlamında içerisinde bulunan toplumsal yapıyla da ilgili değildir. Adaletin yokluğu veya kesintiye uğraması, küreselleşen dünya adına da her şeyden önce bir güvensizliği oluşturacağından ekonomik yatırımlardan turizme her türlü gelişime engel bir gerçekliği de doğuracaktır. Bu duruma da değinen Aristo adaleti geniş anlamda; bireysel ve toplumsal faaliyetlerin rahatça dolaşımında olması ve fakat hakkından fazlasının alınmaması gereken bir sistem olarak açıklama getirir. Olması gerekli bu durumun tersiyle hareket edildiğinde, yani fazla mal, mevki sahibi olunmak istenmesi ve ideolojik saiklerle adalet gerçeğinin dışına çıkılarak en başta saygınlık ve sonrasında da bütün değerler kaybolmaya başlayacaktır (Özguven, 2003: 36). Antidemokratik uygulamalarla yolu seçilen zorbalığın merkezinde adaletsizlik olduğu, diğ er her türlü dikta anlayışının da devamının geleceği anlaşılmaktadır.

Demokrasilerde **özgürlük**, kişinin yaratılışıyla beraber fitri bir gerçeklik ve istek olarak sonradan değil doğuştan bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. İnsan ancak özgürlükle kendi özünü bulabilir. Bu yönüyle özgürlüğü alınan insanın, toplum içerisinde olmaması ve rehabilite edilmesi zorunluluğu vardır. Fakat, gücü elinde tutan kişi ve bağlamında kurumların şahsi veya ideolojik olarak kendisine engel olduğunu düşündüğü bir yerde demokrasinin askıya alınarak özgürlüklere dokunulması ile antidemokratik uygulamalar baş göstermiş ve zorbalık tercih edilmiş demektir. Özgür olabilme anayasal koruma altına alınmış bir zorunlulukken, yine yasalar ve demokrasi adı altında bu olmazsa olmaz hak da demokrasilerin işletilememesi adına kişilerin ve bağlamında bir toplumun da elinden alınabilir. Yasal gücü elinde tutan ve ideolojilerini, şahsi menfaatlerini dikte edebilmek ve bu yasal olmayan menfaatlerin devamı adına zemin oluşturmanın bir adı da, özgürlüğün elinden alınabileceği tehdit ve uygulamalarıdır ki, bu durum da hukukun askıya alındığında verdiği neticeler gibi sonuçları beraberinde getirecek ve bir toplumu sefalete ve yokluğa

sürükleyecektir. Adalet gibi özgürlükler de birbirini tamamlayan dinamik bir yapıya sahiptir ve birisi yıkıldı mı diğeri de ortadan kalkacaktır. Yoklukları kişileri değil bir toplumu yok etmeye yetecek öneme sahiptir.

Antidemokratik eylemlerde **eşitlik** kavramı da ortadan kaldırılmıştır fakat anayasal veya yazılı haklar bağlamında değil, eylemlerde bu durum kendisini gösterir. Demokrasilerde en gerilimli nokta, uzlaşma ile çatışma arasındaki ince çizgide kendisini gösterir. Farklı siyasal anlayışlarla beraber, ideolojik veya yönetsel farklılıkların siyasal zeminde yer bulması, devletlerin gelişimi adına çok önemlidir. Sistemin kesintiye uğramadan devam edebilmesi ancak ortak bir noktada birleşmeyle mümkündür. Demokratik yaşamın devam edebilmesi, mücadelenin yasal zemin içerisinde hoşgörüsüyle olabilmesinde ve ötekileştirilmeden ortak bir anlayışla hareketle mümkündür. Ötekileştirmelerin olduğu yerde ne eşit davranışlardan ve ne de hakların iadesinden bahsedebilmek mümkün değildir. Antidemokratik tavırlar, eşitlik anlayışını absorbe ederek siyaseten veya menfaatlerin çakıştığı yer ve zamanlar adına ayrımcılığı esas tutarak, güçlünün güçsüz olanı ezerek ringin dışına atmasını gerektirir. Bu durum toplum adına güvensizliği doğurarak sosyo-ekonomik, kültürel, siyasal ve daha birçok alanda yoksunlukları beraberinde getirir.

Demokrasilerin vazgeçilemez fakat en çok suistimal edilen anlayışı belki de çoğunlukçuluk/çoğulculuk anlayışıdır. Bu anlayışın diktatörlüğe evrilen tarafı ise çoğunluğun zorbalığı olarak karşımıza çıkar. Azınlığı temsilen çoğulcu grupların göz ardı edilmesi karşısında bu durum farkındalık kazanmıştır. Her ne kadar çoğunluk anlayışı iktidarı temsil etse de, azınlık görülen hiçbir hakkı da ötelenemeyecek veya görmezden gelinemeyecek kadar kutsaldır. Demokrasinin en zayıf yönü ve diğer suistimallere sebep tarafı burada saklı gibidir. Günümüz adına ideal demokrasiden bahsedebilenin adı, özgürlükçü ve çoğulcu anlayışı ötelemeyen demokrasidir. İdeal ve sürdürülebilir bir toplumsal yaşamla beraber, herkesin kendisini güvende hissedip fikirlerini, yanlışları, yöntemlerini söylemlerle ve eylemlerle ortaya koyabildiği ölçüde toplumsal huzur ve ilerleme mümkün olabilecektir. Kısacası ideal demokrasi, çoğunluğun iktidarına rağmen sınırsız yetkilerle değil de yetkilerinin sınırlandırıldığı ve süzgeçten geçirildiği bir mekanizmanın varlığıyla mümkündür (Yavuz, 2009: 283). Demokrasinin bu anlayışı işletilmezse ne olur? Tamda diktatörlük veya zorbalık burada gerçekleşir. Seçilmişliğin her hukuksuzluğu da yapmaya sebep bir gerçekliği ve hatta demokrasinin bir gereği gibi lanse edilerek sonuçlanmasıyla ortaya çıkar ki ülkelerin ve toplumların çöküşü de burada yatmaktadır. Her hukuksuzluğun kılıfının iktidarın yetkisi altında değerlendirildiği bir yerde, kendinizi ifade edebilme imkanı da savunma imkanı da bulamazsınız. Diktatöryal yapılarda istenilen sonuç budur.

SONUÇ

Demokrasi kavramının muhteviyatı, dil, din, ırk, mezhep, soy vb. realiteler farketmeksizin her kişi ve toplumlar adına olmazsa olmaz değerleri içerir. Kişi değer görmediği, özgür olamadığı, fikirlerinin eşit değerlendirilmediği veya kendisine eşit hakların verilmediği, ötekileştirildiği, seçme/seçilme hakkını kullanamadığı veya şüpheli durumların varlığını hissettiği, adaletin herkese eşit olarak uygulanmadığı bir anlayışta, ne kendi melekelerini kullanabilir ve ne de toplumsal fayda görülebilecek tarzda yeteneklerini sergileyebilir. Sadece kendisini koruyabileceği şekliyle tavırlar sergiler ki bu durum sürdürülebilir olmayacaktır. Kişiler ve bağlamında toplumların yok oluşu da bu merkezden başlar.

Antidemokratik her eylem toplumsal çöküşün ayak izlerini taşır. İzah edilmeye çalışılan konuda; şahsi veya ideolojik gayeler adına devleti ve kurumlarını yönetme şeklinin, toplumları çıkmaza ve yok olmaya götüreceği, fakat hukuksuzluğun bir şekilde neticesinin yönetici kişilere de dokunacağı gerçeğidir. Devletlerin esas varoluş amacı olan fakat demokrasinin dinamik yapısının bir sonucu olarak da menfi manada bu gerçekliğin kullanıldığı aşikar olarak görüldüğü bir yerde, olması gerekenin kanserli durumdan kurtulması gerçeğinde saklı olduğu muhakkaktır. Burada önemli olan, kuvvetleri ayrılığının işletilebilmesi, oto kontrol sisteminin devre dışı bırakılmamasıdır.

Bilinçli toplumlarda demokrasilerin yok edilmesine müsaade edilmez. Çünkü bilinir ki, antidemokratik uygulamalar öncelikle halkın refahını ve mutluluğunu, sonrasında da her şeyini yok eder.

KAYNAKÇA

- Akça, K. (2021). Militan Demokrasi Anlayışının Anayasal Boyutu Ve Temel Hakların Etkisizleştirilmesi Örneği. 1-298. Kayseri.
- Aktaş, H. E. (2016). Antidemokratik Sistemlerde Siyasi Rejimi Korumaya Yönelik Mekanizmalar Ve Bunların Demokratikleşmeyle İlişkisi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 211-219.
- Aktaş, M. (2015). Demokrasi Kavramına Eleştirel Bir Bakış. *Anemon MŞÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 87-105.
- Aslan, S. (2010). Sivil Toplum Ve Demokrasi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 15(2), 357-374.

- Baltacı, C. (1993). Demokraside Eşitlik. *Demokrasi Vakıf Yayınları*, 199-211.
- Demir, H. (2013). Demokrasi Düşüncesinin Gelişimi Bağlamında Demokrasi Ve Demokrasi Karşıtı Görüşler: Giovanni Sartori Ve Carl Schmitt. 1-156. Ankara.
- Gökçe, F. (2014). Hak, Özgürlük Ve Sorumluluk Parametrelerinde Demokrasi Değerleri. *Eğitim Ve Bilim Dergisi*, 39(173), 129-139.
- Gören, Z. (2021). Özgürlükçü Demokratik Düzen. *İzmir Barosu Dergisi*, 235-256.
- Güriz, A. (1994). Adalet Kavramı. *Türkiye Felsefe Kurumu Yayını*, 13-23.
- Özçelik, F. K. (2021). Alexis De Tocqueville' nin Siyasi Kuramında Demokrasi Ve Yargı. *TAAD Dergisi*, 12(48), 335-358.
- Özgüven, A. (2003). Sosyal Adalet. *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(1-2), 35-38.
- Sartori, G. (2011). Demokrasi Teorisine Geri Dönüş. *Liberal Düşünce Dergisi*, 16(61-62), 39-48.
- Uluç, A. V. (2012). Birey Ve Sivil Toplum İlişkisi Çerçevesinde Türkiye' de Demokrasi Sorunu. *Mukaddime*(6), 01-19.
- Urhan, V. (2016). Siyaset Felsefesinde Adalet, Eşitlik, Özgürlük. *KAYGI Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*(26), 103-119.
- Ward, L. (2021, Şubat 3). Anti-Demokratik Uygulamalar: Kavram Ve Örnekler. *Anti-Demokratik Uygulamalar: Kavram Ve Örnekler*. Türkiye. <https://tr.warbletoncouncil.org/practicas-antidemocraticas-3397> adresinden alındı
- Yavuz, B. (2009). Çoğulcu Demokrasi Anlayışı Ve İnsan Hakları. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(1-2), 283-302.